

SATURS

Priekšvārds	7
I Satversmes tiesa	11
II Tiesu sistēma.....	33
III Tiesu izpildītāju institūts.....	81
IV Prokuratūra.....	119
V Policija	151
VI Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs.....	181
VII Tiesībsargs	201
VIII Advokatūra.....	215
IX Notariāts	245
X Valsts drošības iestādes.....	287
XI Eiropas Savienības Tiesa	313
XII Eiropas Cilvēktiesību tiesa.....	329
XIII Eiropas Ombuds.....	345
XIV Interpols un Eiropols.....	355

PRIEKŠVārds

"Tiesībsargājošās institūcijas Latvijā un Eiropā" ir augstskolu un koledžu tiesību zinātņu programmu studentiem adresēta mācību grāmata, ko sagatavojis augsti kvalificēts autoru kolektīvs. Tā ietver arī jaunākos normatīvos aktus, kas regulē tiesībsargājošo institūciju statusu, struktūru un funkcijas. Pirmo reizi mācību grāmatā apskatītas un analizētas ne tikai tiesībsargājošās institūcijas Latvijā, bet arī Eiropā, jo to darbība tieši skar Latviju (Eiropas Savienības Tiesa, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, Eiropas Ombuds, Interpols un Eiropols).

Visā neatkarīgas Latvijas valsts pastāvēšanas laikā tiesībsargājošajām institūcijām veltīti vien daži izdevumi, turklāt pēdējais no tiem iznāca 2009. gadā un šobrīd jau ir jūtami novecojis. Tas ir tiesību zinātņu doktora un zvērināta advokāta Vladimira Terehoviča autorizdevums "Tiesībsargājošās institūcijas Latvijā", kas sekoja līdzīgam šī paša autora izdevumam 2007. gadā. Vēl būtu jāmin arī tiesību zinātņu doktores Ārijas Meikališas un tiesību zinātņu doktores Kristīnes Stradas autorizdevumi "Tiesu varas institūciju tiesības" (1999. gadā, 2. papildin. izd. – 2000. gadā, 3. atk., papildin. izd. – 2001. gadā), kuros šīs institūcijas un to funkcijas atspoguļotas pārskatāmās shēmās. Protams, atrodami arī vairāki publicēti darbi, kas veltīti atsevišķām tiesībsargājošām institūcijām, bet ne vienmēr tie ir zinātnisku pētījumu rezultātā tapuši izdevumi, kurus varētu rekomendēt studentiem.

Tiesībsargājošajām institūcijām veltītie studiju kursi tiek iekļauti gandrīz visu Latvijas augstskolu un koledžu tiesību zinātņu studiju programmās. Pirmskara Latvijā, kad tiesībsargājošās institūcijas vēl tikai veidojās un attīstījās, universitātes programmā juristiem tāda kursa nebija. Tas tika ieviests laikā, kad Latvija bija vardarbīgi iekļauta Padomju Savienības sastāvā. Kurša nosaukumi mainījās: "Tiesa un tiesiskā kārtība", "Tiesu iekārta", "Tiesa un prokurora uzraudzība PSRS".

Padomju laika zīmogs studiju kursam par tiesībsargājošajām institūcijām pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas mudināja meklēt jaunus – labākus nosaukumus šim studiju kursam. Ārija Meikališa un Kristīne Strada savās grāmatās to piedāvāja nodēvēt – "Tiesu varas institūcijas". Tomēr arī šis nosaukums nav iedzīvojies, jo policiju vai valsts drošības iestādes, kā arī tiesībsargu nebūtu loģiski un pamatoti saistīt tik cieši ar tiesu varas institūcijām.

Tiesībsargājošo institūciju definīcija tiesību zinātnē joprojām nav strikti noteikta un vispāratzīta. Problēmu rada plašais institūciju un amatpersonu loks, kuras atbilstoši tiem vai citiem tiesību aktiem lielākā vai mazākā mērā īsteno tiesībsargājošās funkcijas. Turklāt tās nav tikai valsts institūcijas un amatpersonas, bet arī virkne nevalstisku organizāciju, kā, piemēram, advokatūra vai privātdetektīvu aģentūras. Arī normatīvajos aktos, kuros nereti lietots termins "tiesībsargājošās institūcijas", nav dots jēdziena skaidrojums. Tomēr praksē ar tām parasti saprotam tiesas, prokuratūru, policiju, advokatūru, notariātu. Bez šaubām, šim sarakstam

varam pievienot arī Satversmes tiesu, tiesu izpildītājus, Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroju kā specifisku policejisku struktūru un dažas citas institūcijas.

Tiesībsargājošās institūcijas tādējādi varētu definēt kā speciāli tam ar tiesību aktiem pilnvarotas valsts iestādes un amatpersonas, kā arī atsevišķas nevalstiskās organizācijas, kuru darbība vērsta uz likumības, tiesiskās kārtības un valsts drošības, kā arī cilvēka tiesību aizsardzību, t. sk. piemērojot likumā paredzētos un stingri regulētos piespiedu līdzekļus. Tiesībsargājošās institūcijas varētu arī dēvēt par tiesību piemērošanas jeb īstenošanas institūcijām (*law enforcement agencies*), kā tas ir pieņemts Rietumeiropā un ASV. Šis nosaukums precīzāk atspoguļo atzinu, ka tiesības nav īstenojamas bez piespiešanas un spēka, tāpēc tās piemēro attiecīgi pilnvarotas institūcijas tiesību normu ietvaros.

Studiju kurss "Tiesībsargājošās institūcijas Latvijā un Eiropā" ir cieši saistīts ar tādām tiesību nozarēm kā tiesību teorija, konstitucionālās un valsts tiesības, administratīvās tiesības, kā arī starptautiskās publiskās tiesības un Eiropas tiesības. Faktiski tas nodrošina kompleksu skatījumu no dažādām tiesību nozarēm uz tiesībsargājošām institūcijām, kurās praktiski īstenojas visdažādāko tiesību normu piemērošana atbilstoši to kompetencei. Tieši šādu visaptverošu skatījumu ir nepieciešams apgūt studentiem, kuri vai nu strādās kādā no tiesībsargājošajām institūcijām vai arī būs ar tām saistīti, pildot tos vai citus pienākumus un uzdevumus.

Šo mācību grāmatu sagatavojuši Juridiskās koledžas, Latvijas Universitātes un Rīgas Strādina universitātes mācībspēki, kuri ir ne tikai labi teorētiķi, bet katrs no viņiem ir strādājis vai turpina strādāt kādā no grāmatā minētajām tiesībsargājošajām institūcijām. Savu ieguldījumu grāmatas tapšanā devuši arī vairāki konsultanti, to skaitā *Dr. iur.* Aleksandrs Matvejevs u.c., kuri palīdzēja pilnveidot atsevišķu nodaļu saturu. Autoru kolektīva veikums, kas saturiski izceļas ar augstu profesionālismu, vietumis atšķiras satura izklāsta un formas ziņā, jo katram autoram, protams, ir sava subjektīva pieeja, ko ne vienmēr var mainīt literārais redaktors. Tomēr tam nevajadzētu apgrūtināt šīs mācību grāmatas sekmīgu izmantošanu studentiem, apgūstot studiju kursu "Tiesībsargājošās institūcijas Latvijā", kam mēs tagad piedāvājam arī papildus informāciju par svarīgākajām tiesību piemērošanas institūcijām Eiropā.

Grāmata varētu būt noderīga ne tikai studentiem, bet ikvienam interesentam, kas vēlas iegūt jaunāko informāciju un kompleksu skatījumu par konkrētu tiesībsargājošo institūciju Latvijā vai Eiropā. Jāņem vērā, ka laikam ejot, tiesību akti mainās un šādas izmaiņas var skart arī tiesībsargājošās institūcijas, to kompetenci un funkcijas, kam lasītājam tad jāseko līdzi.

Dr. habil. sc. Pol., Dr. iur.
Tālav Jundzis

Rīgā, 2019. gada 25. augustā